

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної
діяльності

СИЛАБУС

вибіркового освітнього компонента

АРХІТЕКТУРНА РЕСТАВРАЦІЯ В УКРАЇНІ ОСТАННЬОЇ ТРЕТИНИ ХІХ –
ПОЧАТКУ ХХІ СТ.: ВИТОКИ, ІСТОРІЯ, ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД

підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство
освітньо-професійної програми «Музейний менеджмент,
культурний туризм»

Луцьк – 2022

Силабус освітнього компонента «Архітектурна реставрація в Україні останньої третини ХІХ – початку ХХІ ст.: витоки, історія, практичний досвід» підготовки бакалавра, галузі знань 02 Культура і мистецтво, спеціальності 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство, за освітньо-професійною програмою «Музейний менеджмент, культурний туризм».

Розробник: Гаврилюк С. В., професор, завідувач кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності, доктор історичних наук, професор.

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми:

(Надольська В. В.)

Силабус освітнього компонента затверджений на засіданні кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності
протокол № 1 від 31 серпня 2022 р.

Завідувач кафедри

(Гаврилюк С. В.)

I. ОПИС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Найменування показників	Галузь знань, напрям спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	Галузь знань 02 Культура і мистецтво	вибірковий
Кількість годин/кредитів 240/8	Спеціальність 027 Музезнавство, пам'яткознавство	Рік підготовки: 4-й Семестр: 8-й
ІНДЗ: немає	Освітньо-професійна програма «Музейний менеджмент, культурний туризм»	Лекції: 38 год.
		Практичні (семінари): 40 год.
	Освітній ступінь бакалавр	Самостійна робота: 146 год.
		Консультації: 16 год.
		Форма контролю: залік
Мова навчання	українська	Навчальний план 2020 р.

II. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

ППП: Гаврилюк Світлана Віталіївна.

Науковий ступінь: доктор історичних наук.

Вчене звання: професор.

Посада: професор, завідувач кафедри музезнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності.

Контактна інформація: e-mail: romir1991@ukr.net ; тел. +38 (050) 438 73 04.

Дні занять: згідно з розкладом факультету за посиланням

<http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi>

III. ОПИС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

1. Анотація курсу. ОК «Архітектурна реставрація в Україні останньої третини ХІХ – початку ХХІ ст.: витоки, історія, практичний досвід» належить до переліку вибіркових навчальних дисциплін підготовки бакалаврів за спеціальністю 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство, освітньо-професійною програмою «Музейний менеджмент, культурний туризм» і спрямований на вивчення здобувачами вищої освіти нормативної бази та системи організації архітектурно-реставраційної справи в українських землях, починаючи з останньої третини ХІХ ст., її зміни і вдосконалення впродовж ХХ і ХХІ ст.; історії і практичного досвіду реставрації пам'яток архітектури в Україні у 1921–1939 рр.; української архітектурно-реставраційної школи другої половини 1940-х – 1980-х рр.; архітектурно-реставраційної теорії і практики в Україні в добу незалежності; використання міжнародного досвіду в Україні; реформування, невирішених проблем в означеній сфері, подальших перспектив.

2. Пререквізити та постреквізити освітнього компонента.

Пререквізити. Вивчення дисципліни базується на засвоєнні попередніх ОК – Вступ до спеціальності, Історія музейної справи, Світова культурна спадщина, Україна: історія, культура, ментальність, Пам'яткознавство, Основи атрибуції та експертизи культурних цінностей, Фондова та науково-дослідна робота музеїв.

Постреквізити. Знання, уміння й навички, здобуті в результаті вивчення освітнього компонента, будуть потрібні для написання кваліфікаційної роботи, складання атестаційного екзамену.

3. Мета і завдання освітнього компонента.

Мета освітнього компонента: поглиблення знань здобувачів вищої освіти з теорії і практики охорони архітектурних пам'яток шляхом реставрації на теренах українських земель, починаючи з останньої третини ХІХ ст. і завершуючи 20-ми рр. ХХІ ст., засвоєння питань історії і практики реставрації крізь призму діяльності окремих архітекторів-реставраторів і мистецтвознавців; вивчення методичних засад організації і проведення такої роботи.

Основні завдання вивчення ОК полягають у тому, щоб: ознайомити здобувачів вищої освіти з публікаціями, присвяченими питанням архітектурної реставрації в Україні в останній третині ХІХ – ХХІ ст.; засвоїти нормативно-правову базу здійснення такої роботи в різні історичні періоди; проаналізувати витоки, історію, етапи вдосконалення такого шляху збереження архітектурних об'єктів культурної спадщини як реставрація; визначити місце архітектурної реставрації у системі збереження нерухомої культурної спадщини України; навчитися класифікувати пам'ятки архітектури, визначити

архітектурні стилі, орієнтуватися у нинішніх проблемах архітектурно-реставраційної справи в Україні; ознайомитися з міжнародним досвідом в означеній сфері та формами моніторингу здобутків і прорахунків у цій сфері.

4. Результати навчання (компетентності).

Вивчення освітнього компонента дасть змогу здобувачам вищої освіти набути наступні компетентності:

Загальні компетентності (ЗК): ЗК 1. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК 5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК 7. Цінування і повага різноманітності та мультикультурності. ЗК 11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК): СК 3. Здатність діяти відповідно до чинного законодавства (України та міжнародного) у галузі музейної справи, пам'яткоохоронної діяльності та культурного туризму. СК 6. Здатність до атрибуції й експертизи об'єктів історико-культурної спадщини. СК 7. Здатність виконувати комплекс пам'яткоохоронних заходів.

Програмні результати навчання (ПР): ПР 2. Аналізувати й узагальнювати історико-культурний матеріал у певній системі. ПР 4. Визначати стан збереженості музейних предметів, об'єктів історико-культурної спадщини, пам'яток природи та розробляти програму відповідних пам'яткоохоронних заходів. ПР 8. Проводити наукове дослідження нерухомих пам'яток та визначати розмір та значення їх історико-культурної цінності. ПР 10. Здійснювати, згідно з чинними інструкціями, експертизу пошкоджених пам'яток для визначення методів реконструкції / реставрації та вчасну передачу експонатів до реставраційного відділу. ПР 17. Здійснювати аналіз вітчизняного законодавства з метою визначення його відповідності міжнародним зобов'язанням України у сфері охорони пам'яток, музейної діяльності; визначати основні засади щодо ввезення, вивезення, передачі права власності на культурні цінності відповідно до ратифікованих Україною Конвенцій ЮНЕСКО

5. Структура освітнього компонента

Назви тем	Усього	Лек.	Практ. (сем.)	Сам. роб.	Конс ульт- тації	Форма контро лю/бал и
Тема 1. Предмет, мета і завдання освітнього компонента. Історіографія та джерела вивчення курсу.	14	2	2	10		УО, ДС / 4
Тема 2. Поняття архітектурної реставрації.	14	2	2	10		УО, ДС / 4
Тема 3. Реставраційна проектна документація як відображення методики реставрації.	16	2	2	10	2	УО, Р, ДС / 4
Тема 4. Витоки і початки архітектурної реставрації в українських землях.	18	2	4	10	2	УО, ДС, Р / 8
Тема 5. Нормативна база та система організації архітектурно-реставраційної справи в українських землях в останній третині ХІХ – на початку ХХ ст.	12	2	2	8		УО, ДС, Р / 4
Тема 6. Історія і практичний досвід реставрації пам'яток архітектури в Україні у 1920–1930-ті рр.	16	2	4	8	2	УО, ДС, Р / 8
Тема 7. Становлення системи організації та нормативна база архітектурно-реставраційної справи в Україні у другій половині 1940-х – середині 1960-х рр.	16	2	2	10	2	УО, ДС, Р / 4
Тема 8. Практичний досвід, методичні засади, успіхи та прорахунки архітектурно-реставраційної справи в Україні у другій половині 1940-х – середині 1960-х рр.	20	4	4	10	2	УО, Р / 4
Тема 9. Українська архітектурно-реставраційна школа середини 1960-х – 1980-х рр.	16	2	2	10	2	УО, Р / 4
Тема 10. Архітектурна реставрація об'єктів мурованої архітектури в Україні у 1960-х – 1980-х рр.	16	2	4	10		УО, Р / 8
Тема 11. Особливості реставрації пам'яток дерев'яної архітектури в Україні у 1960-х – 1980-х рр.	14	2	2	10		УО, Р / 4
Тема 12. Архітектурна реставрація в Україні у 1990-х рр. – у перші два десятиліття ХХІ ст.: нормативно-правове забезпечення, методики, теоретичне підґрунтя.	18	4	2	10	2	УО, ДС, Р, Т / 4
Тема 13. Реставраційна	18	4	2	10	2	УО, Р,

реконструкція і практика реставрації в Україні в добу незалежності: стан, особливості, успіхи, прорахунки.						ДС, Т / 4
Тема 14. Історія і практика реставрації в Україні крізь призму діяльності окремих архітекторів-реставраторів.	18	4	4	10		УО, ДС / 8
Тема 15. Міжнародний досвід архітектурної реставрації і застосування його в Україні.	14	2	2	10		УО, ДС, Р /4
Всього						80
Відвідування лекцій, відвідування і робота на практичних (семінарських) заняттях						10
Виконання завдань самостійної роботи						10
Всього годин/ балів	240	38	40	146	16	100 балів

Форма контролю*: ДС – дискусія, Т – тести, Р – реферат, аналіз наукової праці, УО – усне опитування тощо.

6. Завдання для самостійного опрацювання

Самостійна робота здобувачів вищої освіти виконується за завданням і при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі. Вона включає і повністю самостійне засвоєння окремих тем дисципліни, і опрацювання тем, які розглядаються під час аудиторної роботи. У ході самостійної роботи здобувачі освіти опрацьовують та конспектують навчальну, наукову і довідкову літературу, виконують завдання, спрямовані на закріплення знань і формування умінь та навичок, готуються до поточного контролю з освітнього компонента.

№ теми	Види, зміст самостійної роботи
1	Опрацювати лекційний матеріал. Ознайомитися із змістом монографій і статей, запропонованих у списку рекомендованої літератури.
2	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до семінарського заняття. Самостійно опрацювати трактування терміну «архітектурна реставрація» дослідниками другої половини ХХ – ХХІ ст. Підготуватися до дискусії: Яка головна мета проведення робіт на пам'ятці архітектури?
3	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до семінарського заняття.
4	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до семінарського заняття.
5	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до семінарського заняття.
6	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до семінарського заняття.
7	При підготовці до семінарського заняття самостійно опрацювати наявну навчальну і наукову літературу.
8	Підготовка до семінарського заняття. Опрацювати рекомендовані наукові праці

	Гончарової К. В.
9	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до семінарського заняття. Підготувати презентації за темою семінару.
10	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготувати презентації прикладів архітектурної реставрації об'єктів мурованої архітектури в Україні у 1960-х – 1980-х рр.
11	Підготовка до семінарського заняття. Підготувати реферати: «Зміст понять реновація, відновлення, музеєфікація»; «Види дослідних робіт, які передують проведенню архітектурної реставрації». Підготувати презентацію на тему: Приклади реставрації пам'яток дерев'яної архітектури в Україні у 1960-х – 1980-х рр.
12	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до семінарського заняття. Ознайомитися з документами: Положення про експертну комісію з занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. 07 грудня 2004 р.; Положення про Науково-методичну раду з питань реставрації та реконструкції історичної забудови Міністерства регіонального розвитку та будівництва України. 22 травня 2008 р.
13	Опрацювати: Матвіюк О. В., Магей А. С. Методичні вказівки з навчальної дисципліни «Основи реставрації та реконструкції архітектурних об'єктів» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського). Рівне : НУВГП, 2022. 26 с.
14	Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до семінарського заняття.
15	Опрацювати: Прибега Л. В. Міжнародна охорона історико-культурної спадщини. Додатки: № 1 – Міжнародна хартія по консервації й реставрації пам'яток та визначних місць; № 2 – Міжнародний комітет по історичних садах і ландшафтах ІКОМОС / ІФЛА. Флорентійська Хартія; № 3 – Міжнародна хартія про охорону історичних міст; № 4 – Хартія по охороні і використанню археологічної спадщини. <i>Праці Центру пам'ятокознавства</i> . Вип.1. Київ : 1992. С. 40–69.

IV. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

При вивченні освітнього компонента «Архітектурна реставрація в Україні останньої третини ХІХ – початку ХХІ ст.: витоки, історія, практичний досвід» застосовується поточний та підсумковий семестрові форми контролю. Поточна оцінка є сумою балів, які отримує здобувач вищої освіти за: поточну роботу з відповідних тем (80 балів), активну роботу на лекційних і семінарських заняттях (10 балів). Також, передбачено обов'язковий контроль засвоєння навчального матеріалу дисципліни, віднесеного на самостійну роботу (10 балів). Поточний контроль (засвоєння окремих тем) проводиться у формі усного опитування або письмового експрес-контролю (тестування) на лекціях та семінарських заняттях, у формі виступів здобувачів вищої освіти з доповідями (рефератами, повідомленнями, есе тощо) при обговоренні навчальних питань на семінарських заняттях.

При вивченні дисципліни необхідно спиратися на конспект лекцій, рекомендовану навчальну та наукову літературу. Вітається використання інших джерел з альтернативними поглядами на ті чи інші питання задля формування продуктивної дискусії з проблем освітнього компонента.

Відвідування занять є обов'язковим. У разі підписання здобувачем вищої освіти індивідуального плану обов'язковим є відвідування лише семінарських занять. Високо оцінюється прагнення здобувачів вищої освіти: регулярно відвідувати заняття; планомірно та систематично засвоювати навчальний матеріал; активно працювати на лекційних і семінарських заняттях, брати участь в обговоренні дискусійних питань; повною мірою долучатися до активних форм навчання; відпрацьовувати пропущені семінарські заняття. З поважних причин (наприклад, хвороба, міжнародна мобільність) навчання може відбуватись в он-лайн формі.

Недопустимими є: пропуски з неповажних причин та запізнення на заняття; користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття (окрім випадків, передбачених навчальним планом та методичними рекомендаціями викладача); списування та плагіат.

Здобувачі вищої освіти мають дотримуватися академічної доброчесності: самостійно виконувати усі навчальні завдання, завдання підсумкового контролю. У разі використання ідей, тверджень, відомостей при виконанні усіх завдань, передбачених силабусом, необхідно у формі посилань вказувати на джерела інформації. Дотримуватись норм законодавства про авторське право і суміжні права. Дотримуватись положень «Кодексу академічної доброчесності ВНУ імені Лесі Українки».

У випадку, якщо здобувач освіти не відвідував окремі аудиторні заняття з поважних причин та надав підтверджуючий документ, на консультаціях він має право відпрацьовувати пропущені заняття (усно або у формі тестування) та добрати ту кількість балів, яку було визначено на пропущені теми. Пропущені з поважних причин заняття відпрацьовуються у визначений час згідно затвердженого графіка.

Результати навчання, здобуті здобувачем освіти шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються у ВНУ імені Лесі Українки шляхом валідації. Порядок та процедура визнання регламентується «Положенням про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у ВНУ імені Лесі Українки». Визнанню можуть підлягати такі результати навчання, отримані в неформальній освіті (професійні курси/тренінги, громадянська освіта, онлайн-освіта, професійні стажування тощо), які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як освітньому компоненту загалом, так і його окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню, які передбачені силабусом навчальної дисципліни. Визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та/або інформальній освіті, відбувається в семестрі, що передує семестру початку вивчення освітнього компонента,

або під час вивчення ОК (але не пізніше початку останнього місяця навчання, враховуючи ймовірність непідтвердження здобувачем результатів такого навчання).

Загалом оцінювання здобувачів здійснюється відповідно до «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти ВНУ імені Лесі Українки». Максимальну кількість балів (100) можна набрати упродовж семестру за результатами виконання усіх видів робіт, які передбачені силабусом.

V. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Семестровий залік виставляється здобувачам освіти на підставі результатів виконання усіх видів запланованої навчальної роботи упродовж семестру за 100-бальною шкалою. У дату складання заліку викладач записує у відомість суму поточних балів, які здобувач освіти набрав під час поточної роботи (шкала від 0 до 100 балів).

У випадку, якщо здобувач освіти протягом поточної роботи набрав менше як 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання, анулюються. Максимальна кількість балів на залік під час ліквідації академічної заборгованості – 100. Повторне складання заліку допускається не більше як два рази: один раз – викладачеві, другий – комісії, яку створює декан факультету.

Терміни проведення підсумкового семестрового контролю встановлюються графіком навчального процесу.

Перелік питань для підсумкового контролю:

1. Предмет, мета і завдання освітнього компоненту «Архітектурна реставрація в Україні останньої третини XIX – початку XXI ст.: витоки, історія, практичний досвід».
2. Історіографія і джерела навчального курсу.
3. Поняття архітектурної реставрації.
4. Обґрунтуйте головну мету проведення історико-архітектурних досліджень на пам'ятках архітектури?
5. Назвіть принципи наукової реставрації та консервації, охарактеризуйте їх.
6. Реставраційна проектна документація як відображення методики реставрації. Особливості проектної документації в різні історичні періоди.
7. Витоки і початки архітектурної реставрації в Наддніпрянській Україні у другій половині XIX – на початку XX ст.
8. Витоки і початки архітектурної реставрації в західноукраїнських землях у другій

- половині XIX – на початку XX ст.
9. Нормативна база архітектурно-реставраційної справи в українських землях в останній третині XIX – на початку XX ст.
 10. Організація архітектурно-реставраційної справи в українських землях в останній третині XIX – на початку XX ст.
 11. Історія і практичний досвід реставрації пам'яток архітектури в Західній Україні у 1921–1939 рр.
 12. Український зодчий В. Леонтович і дерев'яна сакральна архітектурна спадщина Волині.
 13. Історія і практичний досвід реставрації пам'яток архітектури в радянській Україні у 1920-х –1930-х рр.
 14. Становлення системи організації та нормативна база архітектурно-реставраційної справи в Україні у другій половині 1940-х – середині 1960-х рр.
 15. Практичний досвід, методичні засади, успіхи та прорахунки архітектурно-реставраційної справи в Україні у другій половині 1940-х – середині 1960-х рр.
 16. Українська архітектурно-реставраційна школа середини 1960-х – 1980-х рр.
 17. Реставрація об'єктів мурованої архітектури в Україні у 1960-х – 1980-х рр.
 18. Особливості реставрації пам'яток дерев'яної архітектури в Україні у 1960-х – 1980-х рр.
 19. Архітектурна реставрація в Україні у 1990-х рр. – у перші два десятиліття XXI ст.: нормативно-правове забезпечення, методики, теоретичне підґрунтя.
 20. Реставраційна реконструкція і практика реставрації в Україні в добу незалежності: стан, особливості, успіхи, прорахунки.
 21. Історія і практика реставрації в Україні крізь призму діяльності архітекторів-реставраторів 1960-х – 1980-х рр.. в Україні.
 22. Діяльність представників Львівської реставраційної майстерні на початку XXI ст.
 23. Охарактеризувати «Положення про експертну комісію з занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України». 2004. 07 грудня.
 24. Охарактеризувати «Положення про Науково-методичну раду з питань реставрації та реконструкції історичної забудови Міністерства регіонального розвитку та будівництва України». 2008. 22 травня.
 25. Впровадження в Україні кращих зразків європейського досвіду реставрації пам'яток архітектури (кінець XX – XXI ст.).

VI. Шкала оцінювання

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90 – 100	Зараховано
82 – 89	
75 – 81	
67 – 74	
60 – 66	
1 – 59	Незараховано (необхідне перескладання)

VII. Рекомендована література та інтернет-ресурси

1. Вечерський В. В. Архітектурна реставрація. *Енциклопедія Сучасної України* : енциклопедія [електронна версія] / ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. Т. 1. URL: <https://esu.com.ua/article-44842>.
2. Вечерський В. В. Пам'ятки архітектури й містобудування Лівобережної України: виявлення, дослідження, фіксація. Київ: Видавничий дім А. С. С., 2005. 586 с.
3. Вечерський В. В. Фортеці й замки України. Київ : Науково-дослідний інститут пам'яткоохоронних досліджень, 2011. 664 с.
4. Гаврилюк С. В. Історичне пам'яткознавство Волині, Холмщини і Підляшшя (XIX – початок XX ст.). Монографія: 2-ге вид., доп. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. 536 с.
5. Гаврилюк С., Гаврилюк О. Український зодчий В. Леонтович і дерев'яна сакральна архітектурна спадщина Волині. *Минуле і сучасне Волині і Полісся. Любешівщина в історії України і Волині*. Науковий збірник. Випуск 68. Матеріали Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, Луцьк–Любешів. Упоряд.: Г. Бондаренко, О. Кух, А. Силук, А. Шваб, С. Чибирак. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2020. С. 420–423.
6. Годованюк О. Пам'ятки будівельної діяльності князів Острозьких у м. Острозі. *Острозька давнина*. Львів, 1995. Вип. 1. С. 40–58.
7. Гончарова К. В. Методичні засади архітектурної реставрації в Україні у повоєнне десятиліття. *Українська академія мистецтва: Наук. збірник. Дослідження та науково-методичні праці*. Київ, 2009. Вип. 16. С. 288–299.
8. Гончарова К. В. Музеефікація архітектурних об'єктів в системі реставраційних заходів в Україні протягом 1950-х – 1980-х рр. *Проблеми збереження та вивчення*

- музейних пам'яток. Сучасний стан, новітні технології, перспективи.* Київ : Нац. Києво-печерський істор.-культ. заповідник, 2011. С. 569–575.
9. Гончарова К. В. Реставрація архітектурних пам'яток Ніжина в контексті формування реставраційної методики в Україні у другій половині ХХ ст. *Ніжинська старовина.* Київ, 2013. Вип. 15. С. 61–71.
 10. Жукова О.В. Музеєфікація замкових комплексів України як один з засобів їх збереження. *Археометрія та охорона історико-культурної спадщини.* Київ, 2004. URL: [http:// www.myslenedrevo.com.ua](http://www.myslenedrevo.com.ua).
 11. Жукова О.В. Окремі аспекти організації збереження пам'яток фортифікаційного будівництва в Україні. *Вісник Харківської державної академії культури.* 2007. Вип. 20. С. 33–40.
 12. Закон України «Про охорону культурної спадщини». URL: https://urst.com.ua/pro_kulturu/st
 13. Іващенко А. В., Мащенко А. А. Сучасний стан та перспективи розвитку замкового туризму в Україні. *Молодий вчений.* 2017 (березень). № 3 (43). С. 131–134.
 14. Івлєва В. П. Методичні рекомендації щодо музеєфікації нерухомих пам'яток науки і техніки. *Праці НДІ пам'яткоохоронних досліджень.* 2008. Вип. 2. С. 14 –28.
 15. Ковальчук Є. Музеєфікація об'єктів культурної спадщини. *Олика в європейській історії: відтворення історико-архітектурної спадщини:* Наук. зб. : Матеріали Міжнар. наук. конф., м. Луцьк – смт. Олика, 29 – 30 жовтня 2021 року; упоряд. Є. Ковальчук, О. Карліна. Луцьк: ПП «Волинська друкарня», 2022. С. 13–18.
 16. Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток історії та культури України» / Кот С. І. (відп. ред.), Денисенко Г. Г., Івакін Г. Ю., ін. Київ : Інститут історії України НАН України, 2015. 486 с.
 17. Лисий І. Вектори музеєфікації замків Івано-Франківської області. URL: <https://www.akademia.edu/34051713>.
 18. Матвіюк О. В., Магей А. С. Методичні вказівки з навчальної дисципліни «Основи реставрації та реконструкції архітектурних об'єктів» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Архітектура та містобудування» спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» денної форми навчання. Рівне : НУВГП, 2022. 26 с.
 19. Пам'ятки культури й містобудування України: Довідник Державного реєстру національного культурного надбання / В. Вечерський, О. Годованюк, Є. Тиманович та ін. За ред. А. Мардена та В. Вечерського. Київ : Техніка, 2000. 501 с.

20. Прибега Л. В. Міжнародна охорона історико-культурної спадщини. Додатки: №1 – Міжнародна хартія по консервації й реставрації пам'яток та визначних місць; №2 – Міжнародний комітет по історичних садах і ландшафтах ІКОМОС / ІФЛА. Флорентійська Хартія; №3 – Міжнародна хартія про охорону історичних міст; №4 – Хартія по охороні і використанню археологічної спадщини. *Праці Центру пам'яткознавства*. Вип.1. Київ, 1992. С. 40–69.
21. Ричков П., Луц В. Архітектурно-мистецька спадщина князів Острозьких. Київ : Техніка, 2002. 168 с.
22. Reconstruction and Restoration of Architectural Heritage / Edited By Sergey Sementsov, Alexander Leontyev, Huerta Santiago. CRC Press, 2021. 418 p.

Інтернет-ресурси

1. Національний науково-дослідний реставраційний центр України. URL: http://restorer.kiev.ua/?page_id=254